

פתרון הבחינה בתנ"ך, 2 יח"ל, מועד קיץ 2008

שאלונים: 137,001203

מוגש על-ידי: דנית בראור-סבאג, אלי לוי, חווה צדוק וגליה סמו

מורים לתנ"ך ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון- קטע שלא נלמד

על הנבחן היה לענות על שלוש שאלות: על שאלה 1 חובה, ועל שתיים מהשאלות 2-4

שאלה מספר 1

על הנבחן היה לציין שלושה מהפרטים הבאים:

- "שמואל מת" – פרט זה יסביר בהמשך מדוע, בהעדר תשובה מהאל, מבקש שאול להעלות את שמואל באוב.
- "ושאול הסיר את האבות ואת היידעונים מהארץ"– תפקידו להסביר מדוע יצטרך אח"כ שאול לחפש בעלת אוב, מדוע יצטרך להתחפש בלכתו לבעלת אוב, מדוע תימנע בתחילה מלענות לו, ועוד.
- "וירא שאול את מחנה פלישתים וירא"– מסביר מדוע שאול כל כך נואש לדבר עם שמואל. הוא חושש מפני מה שיקרה לו במלחמה זו.
- "וישאל שאול בה' ולא ענהו ה'"– מסביר מדוע נאלץ שאול להיעזר באמצעים ששלל אותם בעבר. ה' לא ענה לו בכל האמצעים המקובלים (נביאים, חלומות, אורים ותומים), למעשה ה' ניתק עמו כל מגע ולכן הוא נאלץ ליצור קשר עם שמואל.

שאלה מספר 2

שאול מתחפש ולובש "בגדים אחרים" כלומר לא בגדי מלכות, אלא כנראה בגדים של אדם רגיל (פס' 8) שמואל, לעומת זאת, "עוטה מעיל" (14) ולפי מצודת דוד בגד זה מסמן את מעמדו הגבוה. אם כך, הבגדים של שניהם מייצבים את מעמדו של שמואל גבוה ממעמדו של שאול.

שאלה מספר 3

א. ההקשר של השורש **קרע** בשמואל א' כ"ח 17-19: ה' ייקח את הממלכה משאול וייתן אותה לדוד, כעונש על כך ששאול לא ציית לצו ה'.
ההקשר של השורש **קרע** במלכים א' י"א 29-35: ה' ייקח חלק מהממלכה מיד בית דוד וייתן אותו לירבעם בן נבט עקב חטאי שלמה.
הסמליות המובעת באמצעות קריעת השלמה: אחיה קורע את השלמה ל-12 קרעים, אות לקריעת חלק מהממלכה מיד שושלת דוד.

ב. בשמואל, כל הממלכה נלקחת משאול, במלכים - רק חלק מהממלכה נלקח, בית דוד ממשיך לשלוט על חלק מהעם.

ראיות: בשמואל - "ויקרע ה' את **הממלכה** מידך ויתנה לרעך דוד" (17)
במלכים - "הנני קורע את הממלכה מיד שלמה... ונתתי לך את **עשרת השבטים**.
השבט האחד יהיה לו למען עבדי דוד" (31-32).

שאלה מספר 4

האירוניה הנוצרת בפסוק 9: שאול שהשמיד את האובות והידעונים (פס' 3), נזקק לשרותי בעלת אוב.
או:

האירוניה הנוצרת בפסוק 9: האישה אומרת לשאול: "הנה אתה ידעת את אשר עשה שאול, אשר הכרית...". – בעלת האוב מספרת לשאול על מה שהוא עצמו עשה, הכרתת בעלות האוב, מעשהו המסופר בפס' 3.

האירוניה הנוצרת בפסוק 10: "וישבע לה שאול בה'... חי ה' אם יקרך עוון בדבר הזה" - שאול נשבע בשם ה' לבעלת האוב שלא תיפגע במעשיה, כשהוא השמיד את בעלות האוב (פס' 3) כי זו דרישת ה'.

פרק שני – נושא הגג: מלכים ונביאים

שאלה מספר 5 (על הנבחן היה לענות על שניים מהסעיפים בשאלה):

א. (1) אליהו מבקש מעובדיה שילך לאחאב ויודיע לו על הגעתו (של אליהו) לישראל.

(2) שני הנימוקים לסירובו של עובדיה:

- ע"פ פירוש רד"ק - כיוון שהוא מאמין בה' יש לרחם עליו ולא להביא למותו. אם ילך לאחאב ויודיע לו על הגעת אליהו, ואם אליהו ייעלם - עובדיה יומת.
- ע"פ פירוש מצודת דוד - אחאב יהרוג את עובדיה, אם יודיע לו על הגעת אליהו, ואליהו לא יימצא. כתוצאה מכך לא יהיה מי שיכלכל את 100 הנביאים שהסתיר עובדיה במערות. יש לרחם על אותם 100 נביאים ולמענם לא לשלוח את עובדיה לאחאב.

ב. (1) עובדיה הוא בעל נאמנות כפולה - משרתם של שני אדונים - מצד אחד הוא כפוף לאחאב מלכו, ומצד שני הוא מאמין בה' ותופס את אליהו כשליחו ומייצגו של האל.

(2) מצבו של עובדיה דומה למצב העם באופן הבא:

כמו עובדיה, גם העם נאמן לשני גורמים במקביל הסותרים זה את זה: עובדיה נתון ונאמן במקביל לאחאב ואליהו היריבים, והעם נאמן במקביל גם לה' וגם לבעל.

ג. (1) לפי אחאב אליהו גרם לבצורת. על פי פס' 10 אחאב חיפש את אליהו בכל ממלכת האזור דבר שמעיד שלתפיסתו, רק אליהו שהטיל את הבצורת יכול להפסיקה.

(2) לפי אליהו אחאב גרם לבצורת, זאת מכיוון שעזב את ה' ועבד את הבעל, עובדה זו גרמה לה' להעניש את העם בבצורת "כי אם אתה ובית אביך בעזבכם את מצוות ה' ותלך אחרי הבעלים" פס' 18.

שאלה מספר 6 (על הנבחן היה לענות על שניים מהסעיפים בשאלה):

א. (1) שתי האמירות:

- "חי ה' וחי נפשך אם אעזבך" (פס' 2,4,6) - בדברים אלה מבטא אלישע נאמנות לאליהו - מסרב לעוזבו ומתעקש ללכת עימו.
- "גם אני ידעתי החשו" (פס' 3,5) - בדבריו אלו לבני הנביאים אפשר לראות את הקירבה שחש אלישע לאליהו או את סערת הרגשות בה הוא מצוי. הוא מסרב לדבר או לחשוב על עזיבתו של אליהו אותו ופרדתו ממנו.

(2) תהליך הפרידה המובע בפסוקים הוא נסיונו של אליהו לעזוב את אלישע מאחור שלוש פעמים: "שב נא פה כי ה' שלחני עד..." (פס' 2,4,6). אליהו ניסה לרמוז לאלישע שהוא עומד לעזבו ועליו להתרגל להישאר לבדו.

ב. (1) המטרה שמבקש הסופר המקראי להשיג באמצעות חזרה על אותו שם/כינוי, היא להראות את הקירבה שבין הדמויות, ואת הצער והכאב שבפרידה.

במקרה של דוד - אהבה שלו כלפי בנו אבשלום שמת- חזרה על הכינוי "בני" ועל שמו:

"בני אבשלום בני בני אבשלום... אבשלום בני בני"

במקרה של אלישע - חזרה על הכינוי "אבי" - מבטאת את גודל צערו של אלישע בהסתלקות

אליהו, אביו הרוחני: "...אבי אבי רכב ישראל ופרשיו".

(2) אליהו מוצג במקרא כאחד האנשים הבודדים בתולדות האנושות שלא מתו אלא נלקחו ע"י ה' ולכן דמותו נתפסת במסורת ישראל כדמות שעדיין פעילה ואפשר לצפות לחזרתה.

ג. שלושת השלבים הם:

פס' 11-12: אלישע נפרד מאליהו - אליהו עולה במרכבת אש לשמיים ואלישע מתאבל עליו.

פס' 13-14: אלישע מרים את אדרת אליהו וחוצה באמצעותה, כפי שעשה אליהו, את נהר הירדן וע"י כך עובר ביבשה.

פס' 15: לאחר חציית הירדן מתקבל אלישע באופן רשמי ע"י בני הנביאים שביריחו- הם משתחווים בפניו ומודים כי רוח אליהו עברה לאלישע.

שאלה מספר 7 (על הנבחן היה לענות על שניים מהסעיפים בשאלה):

א. **הדרישה הראשונה**: לאבד ולהשמיד את כל הבמות שבנו העמים האחרים לאלוהיהם בארץ ישראל – "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים... ונתצתם... ושברתם... ואבדתם את שמש מן המקום ההוא" (פס' 2-3).

הדרישה השנייה: לעבוד את ה' רק במקום אחד, בו יבחר ה'. כלומר, לרכז את עבודת ה' במקום אחד: "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלוהיכם מכל שבטיכם... תדרשו ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם..." (פס' 5-6).

השוני בין שתי דרישות אלה לדרכי הפולחן של הגויים:

- הגויים בניגוד לישראל עבדו מספר אלים (פוליתאיזם) ואילו בניגוד להם נדרש עם ישראל לעבוד אל אחד, רק את ה' (מונותאיזם).
- הגויים עבדו את אליהם בכל מקום (ביזור פולחן) ואילו בניגוד להם עם ישראל מצטווה לעבוד את ה' רק במקום אחד (ריכוז פולחן).

ב. (1) תפקיד המקדש ע"פ דברים י"ב 5-6 : להוות מקום יחיד בו מקריבים לה' קורבנות, תרומות, נדרים, נדבות ובכורות (כלומר מקום פולחן).
תפקיד המקדש ע"פ מלכים א' ח' 28-30 : לשמש מקום תפילה בו העם (ושלמה) יבוא להתפלל לה', וה' יקשיב לתפילותיו ויסלח לו על מעשיו.
(2) מפסוקים 9-10 ניתן ללמוד שאפשר לרכז את פולחן ה' רק במצב של ישיבה בארץ ומצב ביטחוני שליו – כשאינן מלחמות.

ג. (1) שתי מטרות הפולחן לפי ויינפלד הן :

ביטוי תודה לאל : "ואכלתם שם לפני ה' אלוהיכם ושמתם בכל משלח ידכם אתם וביתכם אשר ברכך ה' אלוהיך" פס' 7. **או** : "ואת תרומת ידיכם... ובכורות בקרכם וצאנכם" (פס' 6)- הבאת בכורות לה' כדרך להודות לו על פוריות בע"ח.

תמיכה באנשים עניים : "ושמתם לפני ה'... ועבדיכם ואמהותיכם והלוי אשר בשעריכם כי אין לו חלק ונחלה איתכם" (פס' 12).

(2) הקשר הוא : סיבה ותוצאה. חוק ריכוז הפולחן גרם למרבית הלויים (כהני הבמות) לאבד את פרנסתם מהפולחן עקב חיסול הבמות המקומיות, ועל כן מופיע הציווי לדאוג ללוי ולסייע לו.

שאלה מספר 8 (על הנבחן היה לענות על שניים מהסעיפים בשאלה) :

א. (1) ירמיהו מדבר בפסוקים אלה על עשרת השבטים/ממלכת ישראל לשעבר (=אפרים) : "רחל מבכה על בניה (פס' 14)- רחל היא האם הרוחנית של עשרת השבטים - (אפרים היה נכדה) ולפיכך בניה הם בני ממלכת ישראל לשעבר. **ביסוס אחר** : "שמע שמעתי אפרים מתנווד" (פסוק 17). אפרים הוא כינוי לעשרת השבטים/ממלכת ישראל. **ביסוס אחר** : "הבן יקיר לי אפרים" (פס' 19).

(2) הקושי הוא כיצד ייתכן שירמיהו מנבא על עשרת השבטים והרי הוא מנבא בירושלים שביהודה (לממלכת יהודה).

ב. (1) בכייה של רחל יגרום להחזרת בניה, כלומר, להבטחת ה' להחזרת 10 השבטים לארץ (פס' 15-16). בדברי ה' נטען שעשרת השבטים הביעו חרטה על מעשיהם, הכירו בה' כאלוהיהם ובקשו הזדמנות לחזור בתשובה (פס' 17-18). זו מהווה סיבה שנייה להחזרתם ארצה.
אפשרות אחרת : ה' מצהיר שעשרת השבטים נחשבים לבניו ועל כן ירחם עליהם וישיבם לארץ (פס' 19).

(2) על התלמיד היה לציין שתיים מההבטחות שלהלן :

- ישיבה יציבה בארץ (ללא גלות), אן: התרבות בארץ, אן: פוריות של בע"ח בארץ (פס' 26).
- התגשמותן של כל נבואות הנחמה (פס' 27).
- שינוי בתפיסת הגמול האלוהי: תונהג תורת גמול אישית- כל אדם יענש על פי מעשיו שלו (פס' 28-29).

ג. (1) שלושת מרכיבי החזרה בתשובה לפי הרמב"ם :

- נטישת החטאים.
- קבלת ההחלטה לא לשוב עוד לחטוא.
- הבעת חרטה על החטאים.
- (2) הביטוי הוא "אחרי שובי נחמתי".

שני ביטויים נוספים המביעים חרטה :

- "ואחרי הודעי ספקתי על ירך"- לאחר שהעם יכיר במעשיו הוא יכה על ירכו לאות חרטה/פליאה על מעשיו האווילים.
- "בשתי וגם נכלמתי"- העם יחוש בושה על מעשיו/חטאיו.
- "נשאתי חרפת נעוריי" העם יצטרך לחיות עם הבושה שבמעשיו בהיותו צעיר/חסר ניסיון/ חסר בגרות.

פרק שלישי- נושא החובה: "עלילות הראשית"

על הנבחן היה לענות על אחת מבין השאלות 9-10

שאלה מספר 9

א. בפרק א' האדם והאישה שווים זה לזה. הראיות :

- שניהם נבראו יחדיו בצלם אלוהים- "בצלם אלוהים ברא אותו ונקבה ברא אותם".
 - לשניהם אותו ייעוד/תפקיד: להתרבות ולשלוט על בע"ח: "ויברך אתם...פרו ורבו... ורדו בדגת הים ובעוף השמיים...".
- בפרק ב' האישה מוצגת כנחותה מהאדם. הראיות :

- האשה נבראה לאחר האיש ומציעו "ויבן ה' אלוהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה". או: "כי מאיש לוקחה זאת".
 - תפקיד האישה הוא להיות זוגתו של האדם: "עזר כנגדו" או: "ויביאה אל האדם".
- ב. פירוש ספורנו מבטא תפיסה דומה לזו שבפרק א', זאת משום שעל פי הפירוש האישה דומה לאדם, בדמות ובצלם. **אפשרות הפוכה**: פירוש ספורנו מבטא תפיסה דומה לזו שבפרק ב', כי ספורנו מצמצם את הדימיון בין האישה לאדם רק לדמות ולצלם ולא למעמד ותפקידים. מי שיפרש כך את ספורנו יכול להסתמך גם על דבריו שהאישה "כמו שווה" ולא: שווה לחלוטין.

שאלה מספר 10

- א. פירוש "שאת" כמנחה מקשר בין פס' 7 לפסוקים הקודמים, משום שאלוהים דחה את מנחתו של קין ואילו את מנחתו של הבל קיבל. **המסר**: אם קין יביא מנחה טובה יותר ייטב לו.
- פירוש "שאת" כ"תתגבר" מקשר בין פס' 7 לסיפור הרצח, משום שקין רצח את הבל מתוך כעס וקנאה. **המסר**: אם קין יגבר על יצרו יוכל לשאת את ראשו, ייטב לו.

ב. (1) שתי הטענות של קין כלפי ה' הן:

- לא קין אמור להשגיח על הבל, אלא ה'.
 - בגלל שה' קיבל את מנחת הבל, ואילו את מנחת קין דחה, ה' גרם לקנאת קין בהבל.
- (2) באמצעות השאלה הרטורית טוען קין כי אין לו אחריות על הבל.

פרק רביעי- נושאי הבחירה

בפרק זה חמישה נושאים ובכל נושא שתי שאלות. על הנבחן לבחור בשלושת הנושאים שלמד, ולענות על שאלה אחת מכל נושא שבחר. **אנו עונים כאן על שלושה נושאים בלבד.**

נושא הבחירה: חיי הפרט והכלל בראי השירה

על הנבחן היה לענות על אחת משתי השאלות הבאות.

שאלה מספר 15

א. (1) פסוק 14 הנערה מדומה ליונה המסתתרת בסלעים. הדימוי מאפיין את הנערה כי היא נמצאת בביתה ואינה יוצאת החוצה, כמו היונה המסתתרת בחגוי הסלע, בסתר המדרגה, אולי מאפיין את צניעותה. הדוד מדומה לצבי או לעופר האילים- דימוי זה מאפיין אותו מפני שהוא נמצא בחוץ מקפץ על הרי בתר, הוא חופשי לחלוטין בעוד הנערה ספונה בביתה. ניתן לראות בדימוי זה גם מאפיין של יופיו של האהוב.

(2) פסוק 15 הנערה טוענת כי אין באפשרותה להתפנות עתה אל אהובה עקב מכשולים (שועלים) המפריעים ומונעים מהם להיפגש.

או: הגברים (שועלים) יפתו את הנערה ברגע שתצא מביתה. יש בדברי הנערה רצון להקניט את אהובה.

ב. בקטע משיר השירים ב' 8-14 הדמות האקטיבית היא הדוד והדמות הפאסיבית יותר היא הרעיה. בקטע זה הדוד מנסה בדרכים עקיפות לשכנע את הרעיה לצאת מביתה החוצה בכדי שיוכלו להיות יחד (יתקבלו ציטוטים מפס' 8, 9, 10).

בקטע משיר השירים ג' 1-5 הדמות האקטיבית היא הנערה והדמות הפאסיבית יותר היא הדוד. הנערה יוצאת בשעת ליל מאוחרת ומחפשת את אהובה ברחובות העיר, עד אשר היא מאתרת אותו והיא זו שתיקח אותו לבית אימה (יתקבלו ציטוטים מפס' 1, 2, 4).

שאלה מספר 16

- א. השאלה במזמור ט"ו: מיהו הראוי לעלות לבית המקדש? או מיהו האדם הצדיק שהולך בדרכי האל?
- התשובה: מדובר בצדיק, אדם מוסרי שמעשיו טובים ואינו פוגע בזולת.
- השאלה במזמור קכ"א: "מאין יבוא עזרי", המשורר במצוקה ושואל מי יעזור לו.
- התשובה: העזרה תהיה מה'. הדובר העונה בטוח בהגנה שיעניק לו האל, האל לא יתן לו להתמוטט ויגן עליו בכל זמן.
- ב. (1) – לפי וייס אדם צריך תחילה להימנע מרע ואחר כך לעשות טוב. בתהילים ט"ו דחיית הרע מנוסחת בלשון עבר ואילו עשיית הטוב מנוסחת בלשון הווה/עתיד.
- בפסוק 2 נאמר- שהצדיק הוא "הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת". כלומר זמן הפעלים הוא זמן הווה.
- בפסוק 3 נאמר "לא רגל על לשונו", "לא עשה לרעהו רעה". כלומר ההימנעות מעשיית הרע מתוארת בפעלים בזמן עבר.
- (2) – לפי רש"י קרובו של הצדיק- קרוב משפחתו- אם עשה רעה, הצדיק יענישו במשפט ולא יסלח לו. המשמעות- הצדיק לא יסלח אפילו לקרובו שביצע עבירה.

נושא בחירה: "חוק וחברה במקרא"

על הנבחן היה לענות על אחת משתי השאלות הבאות

שאלה מספר 17

- א. (1) אין להרוג בני אדם, בעוד שבע"ח מותר להרוג.
- הנימוק: האדם נברא בצלם אלוהים ולכן כל פגיעה באדם היא פגיעה באל עצמו.
- (2) שפיכת דם מטמאת את הארץ, משום שה' שוכן בארץ, בקרב עם ישראל.
- ב. בחוק המקראי הענישה על רצח בשגגה היא ע"י בריחה לעיר מקלט, ואילו בחוק החיתי הענישה היא קנס של נתינת שתי נפשות. לאור הבדל זה ערך חיי אדם במקרא הם ערך עליון, ואילו במזרח הקדום ערך חיי אדם נמדד בכסף.

שאלה מספר 18

א. (1) – אסור ללוחם לכרות עצי פרי, אלא רק עצי סרק.

(2) – על הנבחן לציין שלוש מההגבלות הבאות :

- אסור לו לאנוס אותה, אלא חייב לשאת אותה לאישה.
- עליו לאפשר לה להתאבל על הוריה במשך חודש ימים.
- אם אין הוא רוצה בה, אסור למוכרה לאדם זר, אלא יש לשחררה.
- עליו לאפשר לה לגלח את ראשה / לגזוז את ציפורניה.

ב. התפיסה היא שהנצחון במלחמה תלוי באל :

דברים כ"א 10 : "ונתנו ה' אלוהיך בידך".

מצבת מישע: "ואעש הבמת זאת לכמוש כי השעני מכל המלכך".

נושא בחירה: "המאבק לחברה מוסרית- ערך מרכזי בנבואה"

על הנבחן היה לענות על אחת משתי השאלות הבאות

שאלה מספר 19

א. (1) – הדימוי המשותף החוזר בשני המשלים שבכתובים אלה הם דימוי הצאן/הכבשה.

ניצול הסמכות בנמשל של משל כבשת הרש (שמואל ב' י"ב) : דוד לוקח את בת שבע אשת אוריה ואינו מסתפק בנשיו שלו.

ניצול הסמכות בנמשל של משל הרועים (יחזקאל ל"ד) - המנהיגים מנצלים כוחם לתועלתם האישית ואינם פועלים לטובת העם אלא פוגעים בו.

(2) – העונש המוטל על דוד :

- אדם אחר יקח את נשותיו.
- מוות לא יסור מביתו.

העונש המוטל על הרועים-מנהיגים ביחזקאל : לא יוסיפו לשלוט על העם. המנהיגים יודחו מתפקידם.

- ב. דוד שפט עצמו באור אובייקטיבי.
למשמע הסיפור (משל) דוד טוען שלאיש העושה זאת מגיע עונש מוות וכן תשלום קנס (4 כבשים). נתן בתגובה מודיע לדוד: אתה האיש.
בפסוק 13- נתן מקבל הודאה ברורה מדוד- "ויאמר דוד אל נתן- חטאתי לה'". אם כך נתן הצליח בתפקידו מפני שדוד שפט והודה במעשהו.

שאלה מספר 20

- א. (1) – על הנבחן היה לציין שלוש התנהגויות של העם מבין המפורטות להלן:
- ה' אינו מעוניין בהקרבת הקרבנות של העם- פסוק 11.
 - ה' אינו מעוניין שהעם יבוא למקדש - פסוק 12.
 - ה' אינו מעוניין במנחת שווא - פסוק 13.
 - ה' אינו מעוניין בחגים ובעצרות שהעם חוגג - פסוקים 13-14.
 - ה' מתעלם מתפילות העם- פסוק 15.
- (2) – דרך התנהגות הרצויה (פסוקים 16-17):
להפסיק לחטוא, לדרוש משפט צדק, להימנע מפשע, לשפוט בצדק את החלשים בחברה.

- ב. (1) – העם רואה במקדש מקום בו ניתן להיטהר מחטאים. העם מוצא בבית המקדש מקום מפלט ממעשים רעים. העם חושב שהאל לא יתן למקדשו ליפול וכי המקדש חסין: "היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה". ניתן לצטט גם מפס' 10.
(2) – ירמיהו סבור שהמקדש אינו חסין מפני זעמו של האל ולא יהווה מקלט לעם מפני העונש.
ירמיהו מזכיר את המקדש בשילה כדי להציג תקדים היסטורי. כפי שה' הרס את מקדשו שבשילה בשל חטאי העם, כך יעשה ה' למקדש בירושלים.